

sandsynligvis det sidste ord, som med sikkerhed kan siges om de af ham behandlede spørgsmaal. Andre afsnit af hans værk betegner derimod kun den foreløbige statusopgørelse m. h. t. forskningens hidtil opnaaede resultater og afventer fremtidige indgaaende detailundersøgelser. Dette gælder navnlig behandlingen af det danske riges opstaaen og forskellige spørgsmaal i forbindelse med jordfællesskabet, der maa betegnes som de svageste afsnit af værket.

Omend Jørgensen ikke naaede at fuldføre det program, han med ungdommelig optimisme havde opstillet for sin videnskabelige produktion, har hans indsats haft skelsættende betydning inden for dansk retshistorisk videnskab. Den del af den danske retshistorie, han naaede at fuldføre, vil sent finde sin afløser, og uden for dette omraade har han med sine specialundersøgelser vist vejen for fremtidig forskning. Ved hans død mistede dansk videnskab tillige en af sine mest uselviske dyrkere. Hvad hans kyndige raad og bistand har betydet for ældre og yngre forskere, lader sig ikke overse, men kan anes gennem de taknemmelige udtalelser i forordene til vidt forskellige videnskabelige arbejder, og naar erindringen om hans personlighed er blegnet, vil hans navn beholde sin plads blandt de betydeligste inden for dansk retshistorisk videnskab.

Stig Juul.

Den 13. Oktober 1948 døde Eiler Nystrøm. Hans Vej mod Videnskaben havde været stenet og ret usædvanlig. Født i København 1874 som Søn af en Skomager fra Skaane, som var flyttet hertil, kom han i Folkeskolen og maatte i ung Alder tjene sit Brød ved Konterarbejde. Men hans Hu stod til Bogen, trods Vanskeligheder og Modstand læste han i sine Fritimer til Student, og det lykkedes ham 1897 at tage Artium. Aaret efter knyttedes han til Rigsarkivet, men de Fortrædeligheder, han efterhaanden her mødte, bevirkede, at han 1907 atter forlod det. 1919 søgte han under forandrede Forhold dog igen ind, og i de følgende 20 Aar udførte han et stort og meget paaskønnet Arbejde i Arkivets Tjeneste. 1939 tog han sin Afsked. Fra 1913 til sin Død fungerede han desuden uafbrudt som Kommissionær for det norske Rigsarkiv, og — som den norske Rigsarkivar stærkt betonedede i sin Mindetale ved hans Baare — en bedre Mand paa denne Post kunde Norge overhovedet ikke have haft.

Nystrøm begyndte sit videnskabelige Forfatterskab 1907 med Personalhistorie, et Felt han vedblev at omfatte med varm Inter-

esse, og den Sporsans og Nøjagtighed i Detaillen, hvortil ikke mindst denne Disciplin stiller strenge Krav, udvikledes yderligere under hans mangeaarige Virksomhed i Arkivet. Men Nystrøm vilde andet og mere, og 1910 kunde han udsende 1. Bind af *»Offentlige Forlystelser i Frederik den Sjettes Tid«*, om Casorti og Forstadsteatrene, som 1913 efterfulgtes af 2. Bind, *Kildeforlystelser i Dyrehaven m. m.* Disse fortræffelige kulturhistoriske Skildringer dannede Indgang til en Række Studier over Forlystelseslivets Historie, som satte Frugt i *»Den danske Komedies Oprindelse«*, en med stor Lærdom og vaagen Kritik gennemført Undersøgelse, hvormed han 1918 erhvervede sig Doktorgraden. Den dybe Kærlighed til Holberg og hans Scene, som fandt Udtryk i dette grundlæggende Værk, kølnedes aldrig. 1920—24 udgav han saaledes *»Skuespillekster fra Komediehuset«* I—V, 1928 *»Holbergs egenhændige Vota som Universitetsprofessor«*, og i en Aarrække var han Formand for Holberg-Samfundet. Imidlertid var Nystrøm allerede tidligt slaaet ind ogsaa paa en anden Linje i sine Studier, Københavns Nabokommuners historiske Topografi. 1911 udkom saaledes *»Søllerød Sogn i Fortid og Nutid«*, 1916 Bogen om *Gentofte Sogn* og 1934 den om *Lyngby*. Disse stofmættede, stærkt efterspurgte Skrifter udsendtes 1938 i en ny, revideret Udgave under Titelen: *»Fra Nordsjællands Øresundskyst«*. I disse Arbejder genfinder man Nystrøms Forkærlighed for at tage udyrket Jord under Plov, og særlig de Sider af Emnet, som fængslede ham mest, — Omegnens Rolle som Rekreatiønssted for Hovedstadens Indbyggere, — er behandlede med en Grundighed og Fylde af Kundskaber, som gør disse Bøger til et solidt Fundament for Fremtidens Forskning. I Fortsættelse af disse topografiske Værker fulgte efterhaanden andre af samme Støbning, afsluttede med Skildringen af *Frederiksbergs Historie*, hvoraf de 2 første Bind udkom, medens Døden afbrød hans Arbejde med det næsten fuldførte 3. Bind. Nystrøms Interesser spændte ret vidt, ogsaa Industrihistorie har han af og til behandlet i mindre Skrifter, men selvom hans Forfatterskab er spredt over flere Omraader, slutter det ikke des mindre sammen i harmonisk Helhed. Denne er ikke blot betinget af de Tidsrammer, det 18. og første Halvdel af 19. Aarhundrede, indenfor hvilke han helst færdedes, men hans levende, stadig voksende Kærlighed til dansk Kulturhistorie. Det er Kernen i hans Produktion, og dybest set er det den, som binder hans Livsværk sammen. Alle Dage stod han da ogsaa kampberedt for at forsvare Kulturhistoriens Ligeberettigelse med Stats- og politisk Historie, hvis nogen forsøgte at bestride den.

Den store Udgave af Uddrag af *Luxdorps Dagbøger*, I—II B., 1915—30, et møjsommeligt Arbejde, som gennem mange Aar beskæftigede ham og stillede store Krav til hans Viden og sunde Vurdering, uddybede yderligere hans Kendskab til det 18. Aarhundredes Personal- og Kulturhistorie og banede samtidig Vej for de andre Opgaver, han havde under Hænder. Sammenhængen i hans Forfatterskab rækker imidlertid videre; thi alt, hvad han udgav, paatrykte han sin Personligheds Præg, i alt, hvad han paatog sig, blev han sig selv lig. Streng i sine Krav gik han til sine Opgaver, lange og grundige var hans Forstudier, og med Smag og moden Kritik forstod han at beherske den Stofmasse, han samlede sammen. Hans Form var god, den sluttede rundt og fast om Indholdet og ligesom gennemlysede det med Renheden i hans Forskeraand. Den haarde Ungdom og brydsomme Kamp — ogsaa siden hen i Livet led han Skuffelser, — havde bidraget sit til at skærpe hans Vilje og fæstne hans Personlighed. Hvad han naaede, skyldte han først og fremmest sin egen ukuelige Energi, sit trods alt lige levende Lyssyn, sit pligttro, redelige Arbejde. Livets Skole havde opelsket i ham en rank Selvfølelse, som til Tider — varm og temperamentsfuld som han var, — kunde fremtræde med skarpere Kanter. Ogsaa som Forsker kommer hans Selvstændighed frem overalt; han foretrak at opsøge udyrkede Omraader og gøre dem til sine; han følte en vanskelig dulgt Uvilje mod i større Omfang end højst nødvendigt at inddrage almindelig kendt historisk Stof i sine Skildringer, medmindre han blev i Stand til ved selvstændige Bidrag eller ny Belysning selv at faa Del deri. Som Forfatter havde han et sikkert Herredømme baade over Stoffet og over sig selv; alle hans Skrifter fremtræder i saa fast og rolig en Form, at det kunde vække Undren, saa vist som han selv var et ualmindelig levende Menneske, ivrig, heftig og flammende for alt, hvad der for ham stod som det Rette. De, som kom ham nærmere, fandt dog i ham bag alt dette en sjælden rig Personlighed, pligtopfyldende som faa, venuesæl og næsten barnlig mild af Sind trods den afvisende og barske Maske, han til Tider bar til Skue. Han elskede Mennesker, færdedes meget gerne i Fagfællers Kreds, og hans Forstaaelse af historiske Personer træder smukt frem Gang paa Gang i hans Skrifter. Hans Billede af Luxdorph og de Portrætter, han paa en levende Baggrund af Tiden tegnede i Bogen »*Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse*» (1925), vidner derom. Og hvor harmonerede hans Ydre dog smukt med hans Forfatterskab! Det markante Ansigt med den skarpt krogede Næse, det bølgende hvide Haar og Fuldkæg og de kildeklare, sælsomt lysende Øjne af-

spejlede jo den Myndighed blandet med Mildhed, den Renhed og Klarhed, som formede hans Livsværk og paatrykte det sit Adelsmærke.

Hugo Matthiessen.

Ved studiet af de fem okkupationsaars historie er det modstandsbevægelsens opstaaen og vækst, der frembyder og fremdeles vil frembyde de største vanskeligheder. Mens der er fast bund under fædderne, hvor det drejer sig om en indtrængen i den officielle danske politik eller i tyskernes leben, skrider grunden, naar det drejer sig om modstandsbevægelsens forhold. Aarsagen ligger lige for. Mens historikeren i de to første tilfælde kan gaa om bord i et næsten udtømmeligt forraad af dokumentarisk materiale og æde sig den traditionelle forstoppelse til, der følger med studiet af al moderne historie, staar han ved studiet af modstandsbevægelsen overfor et æggende slør, bag hvilket han aner omridsene af det mægtige og fascinerende drama, der udspiller sig derinde i dunkelheden. Ikke mindst gælder dette, hvor det drejer sig om studiet af den tidlige modstandsbevægelse, skabt som denne blev af tallose, ofte helt usynlige kim, der fra mangfoldige sider famlede sig deres usporlige vej frem mod det store fællesliv. Om nogen sinde staar vi her overfor en barsel i dølgsmal, og de var kun faa, der stod faddere.

Det er derfor ogsaa kun naturligt, at mens der allerede nu foreligger udmærkede samlede skildringer af de sider af tidens historie, hvorom kilderne paa normal vis taler til historikeren, saa foreligger en saadan samlet skildring ikke om modstandsbevægelsen, og de bredere eller spinklere søgelys, der fra forskellig side er kastet ind over scenens halvllys, er oftest ensidigt rettet mod bestemte maal, undertiden dirigeret af ønsket om at skabe den mest flatterende belysning, men ingen af dem formaar at omfatte det hele rum, at klarlægge hele dramaet, saaledes som det er historikerens evigt uopnaaelige maal. Man kan ikke undre sig herover. Historikerens raastof, det nedfældede dokumentmateriale, mangler her næsten totalt, eller det foreligger i bedste fald kun pletvis.

Problemet er ikke specielt dansk. Det er fælles for alle de okkuperede lande, og i alle tilfælde i en række af dem er den naturlige opgave nu taget op saa vidt muligt at fremskaffe et primært eller sekundært kildestof, der før eller senere kan muliggøre en rimelig objektiv redegørelse for de modstandsbevægelser, der spillede en saa afgørende rolle i tidens historie. Opgaven er